

Тұрсынхан Әбдірахманова

Анар

Тұрсынхан Әбдірахманова
Анар

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22579366

АНАР:

Содержание

АНАР

4

Конец ознакомительного фрагмента.

16

ТҰРСЫНХАН ӘБДІРАХМАНОВА АНАР

АНАР

(Қырым аңызы негізінде)

ТҰРСЫНХАН ӘБДІРАХМАНОВА

(1921–2003)

О, жарандар, қараңдар, тас жылайды,
Тас жылайды аһ ұрып, жас бұлайды.
Қаттылықтың белгісі қара тасты
Қара түнек қаптады, басты қайғы.

...Тас жылады, қара тас қансырады,
Тас жылады, ал қайтып жан шыдады!

Ақ алмасты мұқалтқан меңіреу тас
Ақ тарыдай иленіп, жаншылады.

О, жарандар, қарандар, тас жылайды,
Тас жылайды, егіліп жас бұлайды.
Қаттылықтың белгісі қара тасты
Не мүжіді, неліктен басты қайғы?

I

Тас дегенім, жарандар, тастай адам,
Мәнін айтпай қалайша тастай алам.
Қызыл тілім көсіліп көр кәнеки
Шығарайын жылаған тастан адам.

Шығарайын және де адамнан тас,
Хикметін айтайын адам нанбас.
Баяндасам бар кебін тас адамның
Тастан оны еш пенде айыра алмас.

Нәсілі оның Қырымның татарынан,
Қаттылығын асырған қатарынан,
Қырымгерей есімді хан өтіпті,
Тітіреген аймағы қаһарынан.

Қырғын салып, қан кешіп таққа келді,

Қай уақытта мұндай хан баққа келді!
Хан әкелген қырсық – сор өрттей өршіп,
Ел иығы езілер шаққа келді.

Халық қамы қашаннан бүтін еді?
Ханнан мейір ел қашан күтіп еді?
Аждаһадай ысқырған осы ханнан
Халық түгіл, қара жер тітіреді.

Көрінуден Герейге күн де қашқан.
Түнермеген сәті жоқ қабақ ашқан.
Адамдықпен алысып ата жаудай,
Қаттылығын асырды ол қара тастан.

«Герей» десе дән семіп қауыздағы,
Аңыз болды Герей хан ауыздағы.
Керегенің көгінен бойы келген
Ер баланы көгендеп бауыздады.

Болады деп күні ертең бақталасым,
Қырды осылай елінің жас баласын.
Жүрегінен адамның таспа тіліп,
Сүйегінен салдырды баспанасын.

Тіршілікте мағына қалмай тірек,
Қырым елі қарғады ханды жүдеп.
Қан шеңгелдеп анадан туған бейбақ,
Бар деймін адамдық десті жүрек.

Тас десеңіз одан да үн шығады,
Темір десең, одан да шың шығады.
Осы ханның жүрегі киіз болар,
Киіз ғана меңіреу тұншығады.

Осылайша елінде шығарған ат,
Шавхат, мейір дегендер Герейге жат.
«Киіз жүрек, қара тас Қырымгерей»
Аңыз болып әлемге кетті тарап.

Ал қаһардан қайтпады Герей тіптен,
Азбанқұлға айналды еркек біткен.
Бір ісінен асырды бірін Герей,
Желге кетті үміттер онан күткен.

Алдырылып гаремге сұлу біткен,
Амалы не соларды азбан күткен.
Ыза болып қалпына, қасақы іске
Не бір өрім қоштасты тіршілікпен.

Осындайда ауырлап адам жүгі,
Таразыда тұрмай ма адамдығы.
Су бетіне төгілген қара майдай
Көлкіп шығар лезде жамандығы.

Асып кейде Герейден қабандығы,
Әйгі болып ханына «адалдығы»,
Азбанқұлдан шығыпты сақ құлақтар,
Қайғысы – тек ішер ас, амандығы.

Хан ордасы өзі бір жатқан қала,
Алуан сарай, әртүрлі шеберхана.
Мәуелі бак, май гүлі, мөлдір бұлақ
Бұратылып ағады күліп қана.

Түйір шаңсыз көк шалғын ұйысады,
Жалғыз аяқ құм сүрлеу қиысады.
«Ізгілікке ғана орын болатын жер,
Зұлымдықпен қалайша сыйысады».

Деп ойлайсың ішінен, амал бар ма
Мекен бопты бұл аймақ қабандарға.
Ар билемей адамды, бар билеген,
Қолдан құдай жасалған замандарда.

Ортасында орданың биік сарай,
Салдырыпты шеберді жиып талай.
Хан көңілі табылу қиын болып
Бітті-ау қыршын желкені қиып талай.

Бұл сарайдың дейді екен атын Гарем,
Сарай емес, мен мұны түрме дер ем.
Көзі түсіп, көңілі ауып жүрмесін деп,
Терезесін салдырған кенереден.

Қамалдай бар қабырға биіктігі,
Өзінше бар оның да тұйық сыры.
Бір-біріне көз болып есік біткен,

Бірін өтеді қиғаштап, қиып бірі.

Сарайда бар әртүрлі алпыс бөлме,
Қайсыбірі малынған алтын зерге.
Алдырылған әр жерден арулардың
Мекені бұл Герейге болған пенде.

Дәл жанында бір биік мұнара бар,
Бөтен білмес бөгде сыр мұнда да бар.
Жылында бір мәртебе ең әдепті
Сұлу шығып аймаққа көзін салар.

Деп аталған ол қыран мұнарасы,
Қыранға ұя шынында ұшар басы.
Қан мен терін адамның тоя жұтып,
Содан шұбар болғандай әрбір тасы.

Бөлме сайын төрт әйел сағы сынық,
Қабағынан біреуін біреуі ұғып...
Азбанқұлдың алдында мысық тайын
Жорғалайды сорлылар тізе бүгіп.

Көн тулақтай тырысқак, пейілі тар,
Жылан жүріс, зымиян Азбанқұлдар.
Надзиратель секілді, әйелдердің
Тындырарын анықтап, сол ұқшптар.

Жарығы аз бөлмеде ала көлең
Біреуі зер тоқиды, бірі кілем.

Көздің майын тауысып, қазықтай боп
Отырады байғұстар қалмай рең.

Қыбыр етсе Азбанқұл сұс қылады,
Жеген асын желкеден құстырады.
Сегіз өрім, бұзау тіс арқасында
Ирелеңдеп, жыландай ысқырады.

Отырмасқа сондықтан амалы жоқ,
Ханға ұнаған аз күнгі заманы жоқ.
Бір төсеніп тастаған болды көрпе,
Көз жасынан өзге айла табары жоқ.

Еркін жылап төге алмай көздің жасын,
Амалы не қу тағдыр қор қылған соң.
Торықтың деп ажалсыз жан шықпайды,
Алған артық Азбанқұл ықыласын.

Міне, осындай ордаңыз қып-қызыл өрт,
Жанап кеткен жанына табады дерт.
Қап, әнеки дүлей күш тастады отқа,
Ақ балапан аяусыз болар ма мерт!

Үрей ұшты, көз тұнды, құлақ у-шу,
Жау келгендей жасанып, көтеріп ту.
Дүние тегіс селк етіп шошығандай,
Теңіз аунап бүктеліп, шулады су.

Тұнжырады асқар тау өр кеуделі,

Ақ қайындар тұншыға мөлтендеді.
Ұясына құс сүңгіп, аңдар қашып,
Аспан асты тұрғандай өртенгелі.

...Дауылдатты найзағай шатырлады,
Соғысқандай аспанның батырлары.
Қарғыс біткен атылып бұршақтайын,
Орда үстіне төгіліп жатыр бәрі.

Құзғындардың айналмай олжасына,
Айығар ма түнерген сор басына!
Тағы да бір тағдырдың ойыншығы
Әбжыланның құлады ордасына.

Ақ балапан құлады, күйді ме әлде,
Арашаға тұра алар қандай пенде.
Кетер ме екен, япыр-ай, бірге өртеніп,
Сыңғырында күмістің сұлу ән де.

Үні шықса ауылды сөгілтетін,
Қам көңілді қайсыбір егілтетін.
Бірге өртеніп кетер ме сым саусақтар
Сырнайдан күй толқытып, төгілтетін.

Мына меніреу дүлейге тауып төзім,
Әлде аман қалар ма елік сезім.
Төңкергенде жіберер бірге аунатып,
Мөлдіреген мойылдай қара көзім.

Қайсар қайрат үлгеріп келіп батыл,
Дер ме қарсы жауыңа оқтай атыл.
Меңіреу күш меңгере бастағанда,
Арашаға түсер ме әлде ақыл.

II

Ақ балапан – Анар қыз ашып көзін,
Қайда екенін аңғарып барлап өзін.
«Хан сарайы, жасаған, жазығым не!» –
Сынбаса да майысты берік төзім.

«Еркін құс ем, бұл торға қалай түстім,
Уысына тап болдым дүлей күштін».
Отырғанда ойланып, аң-таң қалып,
Елес берді ұшығы сұмдық істің.

Әзіл-сауық...

Жүректер жүр жарасқан жұбын тауып.
Бай мырзасы келіпті Мұса дағы,
Анар қызға жүретін көңілі ауып.

Анар болса міні жоқ тұлғасында,
Тоқсан өнер тоғысқан бір басында,
Ауыл болып аялап, әлпештеген
Ай сынды қыз арайлы күн қасында.

Кездеспеген өмірдің азарына,
Бұралған ән, бұлбұл күй базарында,
Ақтиіндей алаңсыз ару Анар
Отыр ұқсап ақ таңның ажарына.

Қырсық іске бас болған осы кеште,
Себеп болды Анар қыз бір егеске.
Май құйғандай өршітіп жіберді өзі,
Тыйым салмай тұтанған ерегіске.

Мал буына семірген Мұса мырза,
Қарасын ба ыңғайлы, ыңғайсызға.
Әлімге кеп зілденіп сөз тастады
Төрде жақын отырған Анар қызға:

– Қашан болсын, япыр-ау, осы Әлім,
Көлденендеп жүресің білмей әлің.
Мынау орын менікі, қағыл былай,
Өрең жетпеске ұмтылма, жайың мәлім.

– Мұса мырза, білсеңші сөйлер сөзің,
Ерте туып, кеш қалып жүрген өзің.
Қыз біткенге ен тағып қойып па едің,
Өңмендейсің, өзеуреп, сүзіп көзің.

Саған қалған жайым жоқ сынға салар,
Өзін, де ойла әліңді сынаса алар.
Сақтап едім қасымнан десе орын,

Өзі айтсын отыр ғой, міне Анар.

Байекене мына сөз тиді қатты,
«Бұлай деуге бұл малай қалай батты»,
Сөз таба алмай булығып қаны ойнап,
Мұса мырза тұтанып келе жатты.

Анар соны сезді де араласты:
– Мұндай керіс, жігіттер, жарамас-ты.
Мынау әнге үш ауыз өлең тауып,
Кәне қайсың айтасың табан асты.

Қисыны жоқ қиынға, салып өрге,
Бос тепендеп торымен түспей терге.
Ер намысы бар жігіт өнерімен
Өз мерейін асырып шықсын төрге.

...Өлең тауып табанда шырқап әнін,
Бойында бар танытты жігіт нәрін.
Қолы қысқа болғанмен, жаны дарқан,
Жүре-тұғын келтіріп жиын сәнін.

Ал Мұса мақұрым еді ән мен күйден,
Ашу кернеп, түтігіп шықты үйден.
Шырпы дайын тұтанғыш, ызақор жан,
Атқармақты сұмдығын ішке түйген.

Өз басына Анардың болып кекті,
«Заржақ ит» деп Әлімді сыбап сөкті.

Үйіне кеп ат мініп, аял қылмай,
Қайдасың деп хан сарай жүріп кетті.

Жаңа шыққан жапырып жасыл қауды,
Жара шауып келеді Сабын тауды.
Екпінімен жер соғып, екіленіп,
Қуып келе жатқандай қалың жауды.

Қарақшыдай жамылып қара түнді,

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.